

Tema 4

Balkanske vojne

Članek 1: Posledice balkanskih vojn na vzodnocentralne evropske družbe

(Fischer-Galati, Stephen. Effects of the Balkan Wars on East Central European Societies. V: East Central European Society and the Balkan Wars. Ur. Béla K. Király in Dimitrije Djordjevic. Boulder [etc.], 1987. 365-370.)

Balkanski vojni 1912-1913 sta pri zgodovinarjih doživeli pičel odziv. Razumejo ju bolj kot izvor za 1. sv. vojno. Zahodni zgodovinarji: pišejo o Balkanu s perspektive diplomacije Velikih sil. Vzhodni zgodovinarji: zgodovino vidijo kot sredstvo za narodno in socialno osvoboditev. Podrobnejša študija ovrže mnogo argumentov, ki so vezani na izvor za WW1, hkrati pa so vprašljivo pravnomočni tudi, če jih povežemo z balkanskim bojem za svobodo in socialno reformo. Davek balkanskih vojn je težko določiti; zaradi pomanjkanja podatkov in zaradi potrebe po določanju pravega karakterja vojn in motivacije udeležencev (je to vojna za dosego socialne in narodne osvoboditve ali vojna na ukaz ambicioznih politikov Velikih sil).

Odnos balkanskih narodov do vojn: Grčija, Srbija, Bolgarija, Črna Gora so podpirale antiturško zvezo in prvo balkansko vojno, glavni motiv je nacionalizem, predvsem sovražstvo do Turkov in ne toliko želja po obnovitvi historičnih držav (čeprav je tudi slednje pomembno). Navdušenje za vojno je seveda naraščalo skupaj z zmagami in z maščevanjem nad padlimi. Po londonski mirovni konferenci (Treaty of London) 1913 so bili Grki, Srbi, Bolgari in Črnogorci zadovoljni z izidom: Turki so poraženi, vojaška moč zaveznikov je bila dokazana. Redki so verjeli v obnove Velike Grčije, Velike Bolgarije in Velike Srbije. Toda to ni oviralo politikov in generalov, da ne bi skušali uresničiti političnih in ozemeljskih ciljev. Vendar se množice ne bi prostovoljno borile, zato so za nove sovražnike oklicali Bolgare. Navdušenje za vojno je bilo manjše, krutost pa ista. Kratka 2. balkanska vojna → prepreči razvoj sovražstva med balkanskimi narodi.

Okvirne ocene: 1BV (balkanska vojna): zavezniki imajo 700-1300 tisoč mož, Turki pa 320-400 tisoč. Bolgarski kontingenti so šteli največ mož. V 2bv so pa več mož imeli Srbi, Romuni in Črnogorci. Bolgari so se po 2BV počutili izdane in so na položaje dovolili socialistom → zato, ker so prejšnji vodje izgubili vojno. Za množični bolgarski nacionalizem pa so pomembna sovražna čustva do nekdanjih zaveznikov (SR,ROM,GR).

Vprašljivo je, če so bili Srbi prenesli veselje z zmage na reševanje bratov pod avstroogrsko oblastjo, kakor je vprašljivo veselje teh bratov nad tem, da jih bodo rešili zmagoviti Srbi.

Podobno je pri Romunih: so res hoteli osvoboditi ostale Romune? 2BV so videli kot

nepotrebno, saj so prej bili odnosi z Bolgari prijateljski. 1913 so Romuni imeli mnogo dela z ekonomskimi in socialnimi problemi kot pa z vojno in teritorialnimi povečanji.

Največ vpliva je vojna imela na Grke. Po priključitvi Makedonije se je njen teritorij podvojil, tudi število prebivalstva je naraslo, kar je povzročilo socialne in politične posledice. Pojavi se problem Makedonije, saj je priključitev med avtohtono negrško prebivalstvo prinesla nacionalen in socialno-ekonomski nemir. Tudi rešitve za prenaseljenost ni bilo.

Kralj Konstantin se je okronal za Konstantina XII., s tem pa je le dražil Grke.

Črna gora: po zmagi nad Turki so se vrnili pod domače okrilje (? ne vem kam ☺). Albanci: bili so relativno neprizadeti z izidom vojne, notranji problemi (socialna, ekonomska in politična slaba razvitost in izolacija) pa so ostali.

Posledice vojn: so davek razmerja med vojno in družbo. Če bi bile balkanske vojne omejena na zmago nad Turki in če bi zavezniki sprejeli mednarodne pogoje 1913, bi bila pot v notranjebalkanski konflikt in v WW1 najbrž (vsaj začasno) zadržana. Toda celo po 2BV so bili balkanski narodi nezainteresirani, da bi postali sod smodnika, kar je bil cilj politikov; vojna jih ni zanimala.

Balkanske vojne so primer izkoriščanja nevednosti, predsodkov, vere v usodo in politične zaostalosti nerazvitih narodov s strani negotovih, oportunističnih voditeljev v imenu zgodovinskih misij. Ko se pričakovanja po zmagi ne izpolnijo, njihova vera v usodo raste, saj ne zmorejo kontrolirati svoje usode.

Članek 2:

(Hall, Richard C. The Balkan Wars 1912-1913: Prelude to the First World War. New York, 2000. Str.: 1-21, 69-79, 97-106, 123-131.)

1. Izvor balkanske vojne

Balkanske vojne: poletje 1912, zima, pomlad in poletje 1913. **1BV** → otomanski imperij : zveza Bolgarije, Grčije, Črna gora, Srbija. Začela se je oktobra 1912, vmes je bil mir od decembra do januarja 1913. Boji so se strnili okoli dveh obleganih mest v Albaniji (v Trakiji).

30. maja 1913 so v Londonu podpisali mirovno pogodbo. **2BV** → Bolgarija : Grčija, Srbija, Črna gora, Romunija, Otomanski imperij. Začela se je 29. junija 1913, končala približno mesec kasneje. Zavezniki so uničili Bolgarijo. Avgusta 1913 so podpisali *bukareški mir*, septembra pa še mir v Konstantinoplu.

1. 1. Berlinski kongres

Nacionalizem se je iz francoskih in nemških dežel razširil na Balkan v začetku 19.st., sprva je bolj kulturno obarvan (nacionalni jeziki, obstoj držav pred Turškim imperijem). Poudarek je kmalu postal političen, narodi so se hoteli osvoboditi turške nadoblasti. Tako bi se lahko

države razvile in konkurirale političnemu in gospodarskemu uspehu zahodne Evrope. Koncept zahodnoevropskega nacionalizma je pregnal stari turški sistem, po katerem so lahko muslimanska, ortodoksna, katoliška in judovska cerkev živele v sosedstvu (prisotna je omejena kulturna avtonomija). Srbi in Grki so se že v začetku 19.st. upirali turškim zemljiškim gospodom, nastali sta samostojni grška in srbska država. Tudi Črni gori so Turki priznali avtonomijo (bolj zaradi odmaknjenosti, nedostopnosti države).

Uspeh Italijanov (1861) in Nemcev (1871) pri nacionalnih težnjah je še bolj spodbudilo balkanska ljudstva. Bolgari so iskali meje prvega ali drugega Bolgarskega carstva, Grki obnovitev Bizantinskega imperija, Srbi in Črnogorci pa obseg imperija Štefana (Dušana) Silnega. 1876 – Srbi in Črnogorci začnejo vojno s Turki, istega leta je upor v Bolgariji. Leta 1877 na strani Bolgarov intervenira Rusija, ki tudi prevladuje. Sanstefanski mir (marec 1878) je končal rusko-turško vojno → nastane neodvisna Bolgarija (Donava do Egejskega morja, Makedonija) in povečana Srbija in Črna gora. S tem so bili doseženi nacionalni cilji. S sanstefanskim mirom se niso strinjale Velike sile (NEM, GBR, FRA, RUS, AO, ITA) , hotele so omejiti ruski apetit na Balkanu in prekiniti kaos, zato so sprejele predlog Otta von Bismarcka, da bi imeli konferenco. Predstavniki Velikih sil so se sestali v Berlinu – BERLINSKI KONGRES → zmanjšal se je obseg Bolgarije, ki je postala avtonomna pod turškim vrhovnim gospodarstvom, polavtonomna Rumelija pod oblastjo sultana, Makedonijo so vrnilo sultanu. To je bila katastrofa za bolgarski nacionalizem. Kongres je priznal neodvisno Srbijo, Črno goro pa oropal ozemlja, pridobljenega iz sanstefanskega miru. AO je zasedla BiH in Sandžak Novi Pazar (Novopazarski sandžak).

Bolgari, Srbi, Črnogorci in Grki so berlinski kongres in njegova določila dojemali kot oviro za njihove nacionalne ambicije. Po 1878 so si balkanske države prizadevale uresničiti svoj cilj.

1.2. Nacionalne ambicije na Balkanu

Bolgari so prvi reagirali v nasprotju z berlinskimi določili. 1885 – proglasijo združitev Bolgarije in Vzhodne Rumelije. Srbija je s pomočjo AO napadla Bolgarijo. V srbsko-bolgarski vojni so bili Bolgari uspešnejši, po posredovanju AO so preprečili bolgarsko zasedbo Srbije.

Sovraštvo med dvema državama je preprečilo skupno delovanje proti določbam berlinskega kongresa. Tudi razmere Srbija:črna gora niso bile idealne, zaradi dinastične tekmovalnosti.

Ideja o balkanski zvezi sega v 1860-ta, ko je Srbija nudila zavetišče bolgarskim revolucionarjem. 1891 je grški premier predlagal osnovanje bolgarsko-grško-srbske zveze. A nobena od ostalih dveh držav ni bila preveč navdušena (zaradi skupnih interesov za Makedonijo). 1897 – Srbi in Bolgari so sklenili kratkotrajen sporazum za sodelovanje v Makedoniji. Istega leta so Grki ponovno napadli določila Berlinskega kongresa s poskusom priključitviye Krete. 30-dnevna vojna je Grkom prinesla poraz. Velike sile so poslale vojake na

Kreta, da so preprečile okupacijo Grčije in pokole muslimanov. Kreta je dobila avtonomijo pod protekcijo Velikih sil.

Bolgari so želeli Trakijo, Grki Egejske otoke in Epir, Srbi Bosno in Hercegovino, Črnogorci pa severno Albanijo. Bolgarske, Grške in Srbske želje so se prekrivale v Makedoniji (ambicije so opravičevale kulturno, historično ali jezikovno). Makedonija je postala problem leta 1870, ko je Rusija od Turkov zahtevala, naj dovolijo ustanovitev bolgarske ortodoksne cerkve, ki bi bila neodvisna od Grkov. 8 let kasneje je iz turško-ruske vojne izšla samostojna bolgarska država. Sanstefanski mir je Makedonijo dodelil Bolgariji, Berlinski kongres pa Turkom. Do konca 19.st. so si Makedonijo izmenjevale Turčija, Srbija, Bolgarija on Grčija. 1893 se je v Saloniki organizirala Mednarodna makedonska revolucionarna organizacija (IMRO), ki je podpirala celo avtonomno Makedonijo pod Turki in ne samo aneksijo k Bolgariji. Tudi Bolgari, Grki in Srbi so ustanovili svoje skupine s propagandnimi nameni, isto so naredili Turki.

Tekma za Makedonijo je preprečevala nastanek balkanske zveze proti Turkom.

Srbija in Črna gora sta si želeli tudi sandžak Novi Pazar (del AO). To ozemlje turške oblasti je ravno ločevalo obe državi. Prebivalstvo: Albanci, Srbi in slovansko govoreči muslimani. Obe državi sta ga hoteli tudi zaradi ozemlja, na katerem je potekala bitka na Kosovem polju. Makedonija je vedno bolj postajala predmet želja. Turki so si nadoblast zagotavljali z netenjem sporov med ostalimi tekmeci. Bolgari so sklenili vojaško zavezništvo z Rusijo (1902), ki bi jih zavarovala v primeru romunskega napada. Leto kasneje je v Makedoniji izbruhnil upor proti turški oblasti. Vodil ga je IMRO, sledil je poraz, ki je onemogočil napredek Grkom in Srbom. V Bolgariji je sledilo navdušenje, začeli so pripravljati vojaško akcijo proti otomanskemu imperiju. Velike sile pa so določile program reform (Mürzteg ?), ki je določal omejene reforme za evropski del turškega imperija, a program ni bil deležen turškega zanimanja.

1904 – Bolgarija formira zavezništvo s Srbi. V Beogradu so leto prej na oblast prišli Karađorđevići, ko je Črna roka ubila prejšnjega kralja Aleksandra Obrenovića in njegovo ženo. Nov kralj Peter Karađorđević je bil bolj nacionalist antihabsburžan. Sodeloval je z novim predsednikom vlade Nikolo Pašićem. Srbsko-bolgarsko soglasje je zadevalo gospodarske in politične zadeve, poleg tega je določalo vojaško pomoč v primeru zunanjega napada in v obrambi Makedonije in Kosova. A sporazum ni deloval v praksi.

Zavladanje Petra Karađorđevića je poslabšalo tudi odnose s Črno goro (boj za vodenje Velike Srbije). Črna gora je tej bitki uživala nekaj prednosti – poseben položaj pod Turki, princ Nikola Petrović Njegoš je uspešno poročal hčere s pomembnimi evropskimi kraljevimi družinami (ena je žena Petra Karađorđevića). Tako Karađorđevići kot Petrović Njegoši še niso imeli primerne dediča, tako so 1904 Srbi ponudili Črni gori zavezništvo. Ponudba ni obrodila sadov.

Poraz Rusije z Japonsko in izbruh revolucije je šokiral balkanske države, ki so veliko Rusijo videle kot zaščitnico. Bolgari so spoznali, da ruska vojaška pomoč morda ne bo na voljo. Rusi so bili prešibki, da bi obvarovali neodvisno Bolgarijo, zato se je Bolgarska vojska še bolj pripravljala na vojno proti Turkom.

1.3. Kriza v Bosni

Julija 1908 se je prek spletk zamenjala oblast v Turškem imperiju. Skupina se je oklicala za Komite za združitev in razvoj, bolj poznani kot Mladi Turki. Takoj so napovedali prenovno konstitucijo iz 1876, med različnimi narodi v Turškem imperiju so želeli obuditi zavest o turški identiteti in tako preprečiti razpad. Hoteli so modernizirati vojsko, zato so najeli britanske in nemške vojne svetovalce. Po načrtovani protirevoluciji v 1909 so Mladi Turki nadomestili ostarelega sultana (Abdul Hamid II.) z Mohamedom V.

Upor Mladih Turkov se je odražal na balkanskem polotoku. Avstrijci in Rusi so hoteli doseči nekaj ciljev preden Mladi Turki začnejo z reformami. Septembra 1908 sta se avstroogrski in ruski zunanja ministra dogovorila o pomoči pri doseganju ciljev. Avstrijci so hoteli aneksijo BiH (okupirali 1878), Rusi so hoteli kontrolo nad strateško ožino med Črnim in Egejskim morjem. AO je reagirala preden je Rusija dobila podporo pri Velikih silah, tako so Rusi izgubili priložnost. AO ni hotela preklicati aneksije. Rusi so bili diplomatsko poraženi, zato so iskali način za obnovitev položaja na Balkanu.

Upor Mladih Turkov je med balkanskimi državami vzbudila bojazen, da bodo narodi v prenovljenem imperiju nacionalno še bolj zatirani. Strah je sprožila tudi aneksija BiH. Srbi in Črnogorci so to razumeli kot poslabšanje, Srbi so se zavedali lastne izolacije in šibkosti. 22. 10. 1908 so podpisali zavezništvo s Črno goro. Cilj je bil zavzeti Novi Pazar (ozemlje med SR in ČG pod AO oblastjo). Čeprav so Avstrijci ozemlje evakuirali, zavezništvo ni vzdržalo bosanske krize.

Bolgari so dobili nekaj zadovoljstva iz bosanske krize. Aneksijo so izrabili za oklic neodvisnosti. So pa celo Velike sile (AO) delovale v neskladju Berlinskega kongresa.

Leto po upor Mladih Turkov so se grški oficirji uprli in sesuli vlado. Nova vlada je imela bolj nacionalistično politiko in izrabili krizo. 1908 je Kreta razglasila zvezo z Grčijo. Nova vlada ni bila sposobna spremeniti tega. Tudi Turški imperij in Velike sile niso reagirale, kar je zatiralo grške želje. Umik Velikih sil naslednje leto je poglobil napetosti med Grčijo in Turškim imperijem. 1910 je le zavrnitev grškega premierja, da v parlament vzame predstavnike Krete, preprečila vojno med Grki in Turki.

1.4. Albanski začetki/znaki

Do tedaj je Albanija podpirala Turke (isto so islamske vere in kulture), skozi stoletja so si tudi pridobili nekaj privilegijev. Nov režim so sprva pozdravili, saj so upali, da bodo postali avtonomni znotraj imperija, a so bili kmalu razočarani. 1910 je izbruhnil upor, maja 1911 je albanski komite v Vlora zahteval združitev provinc Scutari, Janina, Kosovo in Monastir v avtonomno Albanijo pod Turki. Sultan je obiskal Kosovo a upora vlada ni uspela potlačiti. Porast albanskega nacionalizma v Kosovu je spremenil srbske ambicije. Tudi Grki so bili zaskrbljeni. Albanski nacionalizem je oviral želje Grkov, Srbov in Črnogorcev, kar je te tri države spodbudilo v sodelovanje. Do 1911 je Nikola, kralj Črne gore, pomagal Albaniji proti Turkom, ti pa so poslali vojsko.

1.5. Formacija Balkanske zveze

Po krizi 1908-9 sta se vladi v Beogradu in Sofiji odločili razrešiti nacionalne združitvene probleme. Hoteli sta reagirati preden Mladi Turki izvršijo reforme. Drug vzrok za hitro reševanje problemov pa so bili aktivisti znotraj teh dveh držav. V Bolgariji sta dve organizaciji IMRO in (Supremeists ? - prevod), v Srbiji pa Črna roka. Sodelujejo z vojsko. Vladi sta vedeli, da morata hitro reagirati proti Turkom, da bi obdržali kontrolo. Kontakt med Sofijo in Beogradom se je okrepil 1909, zaradi Makedonije. Srbi so videli jugoslavizem kot sredstvo orožja proti AO → interese so imeli tudi zunaj Balkana, prav tako so tudi Grki težili na sever. Države so morale uskladiti svoje želje. Ti poskusi, da preidejo ambicije, ki so jih razdruževale, so sovpadali z aktivnejšo rusko politiko na Balkanu. Začeli so podpirati antiavstrijsko balkansko zvezo. Poleti 1911 so se Bolgari odločili, da rešilo makedonski problem. Izbruh italijansko-turške vojne je bil le še dodatna spodbuda. Iste jeseni (1911) so si Bolgari in Srbi začeli izmenjevati ponudbe za zavezniško pogodbo. Po treh mesecih pogajanj (tudi ob ruski pomoči) so sklenili dogovor. Podpisan je bil 7. marca 1912 → vojaška pomoč proti habsburškemu in turškemu imperiju in dogovor za Makedonijo. Bolgari dobijo Trakijo, Srbi pa Kosovo in Albanijo. Če avtonomija Makedonije ne bo mogoča, si jo obe državi razdelita. Južni del dobi Bolgarija, južni pa je »nikogaršnji«. Večina Bolgarov je avtonomno Makedonijo razumelo kot korak proti priključitvi celotne Makedonije. Glavna skrb pa je bila vojna proti Turkom.

Bolgari so bili zadovoljni s pogodbo, verjeli so, da jim bo Rusija pomagala priključiti celotno Makedonijo. Srbi (general Putnik, radikal Pašić) niso bili tako navdušeni nad pogodbo, zaradi Makedonije. Po smrti Milovanovića (srbski zunanji minister, popustljiv) je Pašić postal premier in minister za zunanje zadeve. Še pred sklenitvijo te zveze pa je vlada v Sofiji začelnjala s pogajanjmi za grško-bolgarsko zavezništvo. Po sramoti v kreški (Kreta) krizi 1909 je Grčija večkrat ponudila prijateljstvo z Bolgarijo. Jeseni 1911 so Bolgari odgovorili pozitivno, maja 1912 pa so v Sofiji podpisali pogodbo → določa politično in vojaško sodelovanje proti Turškemu imperiju, ni pa določeno razdeljevanje ozemlja. Bolgarom je bila glavna pomoč

grške mornarice, ne pa delitev ozemlja, so pa dvomili v sposobnosti grške vojske in se niso bali za ozemlje Makedonije. Pozimi 1912 so Bolgari zaključili pogajanja s Srbijo in Črno goro. Pogodba z Grčijo je bila podpisana 22. 10. 1912, povsem dokončana pa do izbruha vojne (problem glede delitve ozemlja, zavezanost k pomoči Srbiji v primeru vojne z AO). Po podpisu te pogodbe sta Srbija in Bolgarija ločeno pristopili do Črne gore (ČG). Že od decembra 1910 je kralj Nikola oboroževal katoličane na severu Albanije in spodbujal napade na centre turške oblasti. Januarja 1911 je Nikola Srbiji predlagal dogovor za pomoč. Junija 1911 je isto predlagal Bolgarom, ki pa niso odgovorili, dokler nista bili podpisani pogodbi s Srbijo in Grčijo. Dogovor so podpisali avgusta 1912, s Srbi pa so ga podpisali septembra 1912 v Švici. S Črno goro je bila BALKANSKA ZVEZA ustvarjena. Bila je šibka, ustvarjena v naglici in na podlagi lastnih ambicij vsake države. Pisne pogodbe: Bolgarija z vsemi ostalimi tremi, Srbija s Črno goro, grško-srbska in grško-črnogorska pogodbi pa sta ustni. Do poletja 1912 se je turška oblast nad Balkanom zmanjšala, sploh v Albaniji in Makedoniji. Turčija ni več mogla razorožiti Balkana, hkrati pa so v vojni z Italijo. Posledica tega je tudi padec Mladih Turkov, na oblast pa je prišla nova vlada.

1.6. Priprave na vojno

Vojske so dobile veliko sredstev in postale zelo močne. Sledile so svojim nacionalnim ciljem, vojno s Turškim imperijem pa so sprejemale z navdušenjem, mobilizirani so se navdušeno vključevali v vojsko. Nasprotno velja za turško vojsko, študentje so celo protestirali. Bolgari in Srbi so se večkrat sestali, da bi uskladili potek napadov. 29. Aprila 1912 so v Beogradu podpisali vojaško konvencijo – pomoč pri turškemu in romunskemu napadu Bolgarije in pomoč pri napadu AO na Srbijo. Kasneje so s pogodbami uredil še strateški potek vojne. Glavni del bolgarske vojske je bil v Trakiji, glavni del srbske pa v Makedoniji. S tem se je bolgarski general Fichev zavedal, da bo obljubljen makedonska ozemlja po srbski zasedbi težko pridobiti.

Tudi Bolgari in Grki so podpisali vojaško konvencijo (Sofija, oktober 1912) → grška flota bo nadzorovala Egejsko morje, Bolgarija pa bo morala večino vojakov poslati v Makedonijo, če tam ne bo 120 000 srbskih vojakov. Nobena od strani ne sme skleniti premirja brez strinjanja druge države.

Ko so bile zveze sklenjene, je Bolgarija vztrajala pri izvršitvi 23. člena iz berlinske pogodbe. Ta člen je razumela kot oklic avtonomne Makedonije. Upali so, da bodo s tem lahko priključili celotno ozemlje. Ko je Turčija avtonomijo zavrnila, je balkanska zveza izvedla mobilizacijo. Prezadevanja Velikih sil, da preprečijo vojno, so bila neuspešna. **Prva balkanska vojna** se je začela **8. oktobra 1912** z napadom Črne gore na turške položaje. Grčija je izdala zvezo s Kreto, kar je razlog za vojno. 17. 10. - Balkanska zveza odgovori na turško vojno napoved.

1.7. Vojaške sile

Balkanske vojne so si podobne: vse so uporabljale evropski model (trening, logistika, komunikacija, zdravstvo). Edino Črna gora ni imela vojaške hierarhije (generali ...). Vse so imele evropsko orožje, osnova vojske je vojak pešec – kmet. So tudi večinoma homogene vojske (jezikovno, narodnostno, socialno). Mobilizirance so seznanili s ciljem (poudarjali so srednjeveške države kot njihove predhodnice).

Bolgarska vojska je bila dobro trenirana – oficirji so bili priučeni v tujini, poznali so strategije. Podobno je z grškimi in srbskimi oficirji. Bolgarska vojska je med vojno štela 350 000 mož, razdeljenih v 9 divizij, operacije so bile tudi nočne. Imajo eno konjeniško divizijo. Za Bolgare je imela artilerija dvojno funkcijo: nujna je za napad in zmanjšanje obrambe Adrianopola in Lozengrada pa tudi za boj s pehoto nasprotnika. Bolgarska vojska pa je imela celo manjšo mornarico (obramba Črnega morja) in nekaj letal.

Grška vojska je med vojno štela 110 000 ljudi – 4 divizije in 6 bataljonov lahke pehote z artilerijo, imela je še 2 gorska regimenta artilerije, 3 regimente konjenice in nekaj letal. Edina iz Balkanske zveze je imela omembe vredno mornarico. Dve nalogi mornarice: 1. varovanje Dardanel in preprečitev turškega vkrcanja na Egejskem in Jadranskem morju (po tej poti ne morejo oskrbovati vojske na celini); 2. zasesti Egejske otoke pod Turki.

Črnogorska vojska je slabše trenirana, opremljena in poučena. Med vojno je štela 35 600 mož, imajo lažjo in gorsko artilerijo. So pa edina vojska, ki je imela nedavne vojaške izkušnje.

Srbska vojska je med vojno štela 230 000 mož; deset pehotnih divizij in eno konjeniško divizijo. Ima tudi nekaj letal.

V populaciji so bile balkanske države manjše. Turška vojska je sicer imela voj. reformo glede mobilizacije, a se je le težko zanesla na v Turčiji živeče Bolgare, Srbe in Grke. Tudi vojaki iz azijskega dela Turčij niso bili zanesljivi, zaradi različnih narodnosti pa je bil tudi trening otežen. Mladi Turki so po prevzemu oblasti poskusili reformirati vojsko ob pomoči nemških in angleških oficirjev. Redna vojska je bila dobro izurjena in trenirana, rezervna pehota pa slabo opremljena in izurjena in poleg tega še neturške narodnosti. Le pol vojske je bilo nameščene v Evropi, ostala pa je v bližnjevzhodnih predelih imperija → problem transporta. V Evropi je vojska imela 4 korpuse v Trakiji, 3 v zahodnem Balkanu. Korpusi so bili sestavljeni iz 3 divizij, ostrostrelskega regimenta, 3-4 regimentov konjenice in regimenta artilerije. Rezervna pehota je dopolnjevala redno vojsko. Ima nekaj letal, ki pa niso v stanju letenja. Ima tudi mornarico. Hkrati je še v vojni z Italijo, zato je 15. 10. 1912 z Italijo podpisala pogodbo in ji odstopila Tripoli in Cirenaiko (?). Italija je obljubila evakuacijo Dodekaneških otokov in Rodosa. Turkom je manjkal jasen načrt za spopad na Balkanu. Je pa Turčija imela nedavne izkušnje z vojno, vendar na različnih koncih in zato oficirji iz S Afrike niso pravočasno prispeli do začetka vojne. Zaradi goratosti Balkana je bil transport otežen, tudi vlak ni pospešil

transporta. Pomemben je vlak Orient Express (pomaga Turkom in Bolgarom) in linija Vardar – Salonika. Te povezave so pomagale Turkom nadomestiti pomen Egejskega morja za transport. Je pa zmeda v turškem sistemu vlakov povzročila zaplete pri mobilizaciji. Vojaki so tako mnogokrat morali uporabiti neobdelane poti, pri transportu opreme, bolnikov so se opirali na konje, vole, osle in vojake same.

1.8. Zaključek

Balkanske države so se zavedale, da so nepopolne. Hotele so doseči nacionalno enotnost. Ena ovira do tega cilja je prizadevanje Velikih sil, da v Evropi ohranijo mir. Druga ovira je problem balkanskih držav, da ne znajo preseči lastne tekmovalnosti. Neuspeh bolgarskih interesov v Makedoniji in avstroogrski pritisk na Srbijo je ti dve državi prisilil v sodelovanje. Ta težnja je še bolj jasna po bosanski krizi. Bojazen po obnovi turške moči z Mladimi Turki je še bolj povezala balkanske države v pripravah na vojno. Po 1911 so se države s pomočjo Rusije odločile za sodelovanje. Rusija je naivno verjela, da bo ta zveza rešila njene interese proti Habsburžanom. 1912 so bili dogovori končani. Ker Velike sile niso bile sposobne ustaviti vojne, so čez nekaj let tudi same padle v vojno.

2. Premirje

Do konca novembra 1912 so bile balkanske države večinoma zmagovite in izmučene. Turki so bili oslabljeni, upanje jim je dala le zmaga v Chataldzhi (Bolgarija). Nobena od strani ni bila zmožna nadaljevati vojne in tudi ni mogla pričakovati zunanje pomoči.

2.1. Premirje v Chataldzhi

Po bolgarskem porazu v Chataldzhi je car Ferdinand začel mirovni proces. Pogajanja so se končala 3. decembra, nasprotniki so ostali na ozemlju dokler ni prišlo do pravega miru. Turški imperije se je v Evropi zelo zmanjšal in dejstvo, da so se sploh lahko pogajali je le posledica zmage v Chataldzhi. Premirje so podpisali **3. decembra 1912**. Balkanska zveza je zahtevala, da Turki priznajo nova evropska ozemlja zahodno od Chataldzhe, a so Turki vojsko pustili na položaju. Turki bodo dvignili blokado do Črnega morja. Grki niso podpisali pogodbe, ker niso dobili Janine in so nadaljevali juriš.

Srbi so s pogodbo dobili vse vojaške zahteve. Bolgari so dobili pravico do oskrbovanja svojih izčrpanih vojakov čez turška ozemlja. Bolgarija, ČG in Grčija so se še vedno trudilo osvojiti zavarovane trdnjave. Bolgari so upali, da si bodo lahko zagotovili okolico Adrianopola med pogajanja. A njihova vojaška situacija jim tega ni dovoljevala – obe strani sta hoteli pridobiti mesto, a sta bili hkrati preveč izčrpani. Vprašanje Adrianopola so obravnavali tudi na Londonski mirovni konferenci.

2.2. Londonska mirovna konferenca

Po podpisu premirja so se diplomati premaknili v London. Tam sta decembra 1912 sočasno potekali dve konferenci. 16. 12. So se srečali predstavniki Turčije in Balkanske zveze. Turki so od začetka zavlačevali, saj so upali, da bi si tačas vojaško opomogli in izkoristili razprtije med državami zveze. Predstavniki Turkov Rešid Paša je protestiral, da Grki niso podpisali premirja in tako ne morejo biti v Londonu. Nato so pogajanja zavlačevali s pogovori o Adrianopolu in Egejskih otokih, ki so bili zanje bistveni za obrambo prestolnice. Bolgari so v Londonu Adrianopol zahtevali zase, Turki pa se mu niso hoteli odpovedati. Zanje je Adrianopol varoval Carigrad. V predlogu mirovne pogodbe 1. 1. 1913 so Turki priznali izgubo ozemlja zahodno od Adrianopola, zavrnili pa so izgubo Trakije in Egejskih otokov. Bolgari in Grki tega niso sprejeli. Boji so se nadaljevali še 3-4 mesece. Bolgarsko vztrajanje pri oblasti nad Adrianopolom pa je bilo glavna ovira za mir.

2.3. Konferenca ambasadorjev v Londonu

Druga konferenca v Londonu je bila bolj pomembna – srečanje ambasadorjev 6 držav Velikih sil. Tbrali so se zaradi bojazni pred razširitvijo vojne. Cilj: vzpostaviti mir in preseči razlike med Velikimi silami (sploh med ITA, RUS in AO, ki so imele interese na Balkanu). Ukvarjali so se s problemom Egejskih otokov in z novo mejo v Trakiji med Turčijo in Bolgarijo, glavni problem pa je bila Albanija. Ta je novembra 1912 razglasila neodvisnost s provizorično vlado. Decembra so Grki in Črnogorci oblegali Albanijo. Srbi so zasedli Kosovo in dobili izhod na morje. Ta zasedba je motila Albance, Italijane in Avstrijce.

AO ni hotela srbske ekspanzije v Adriatik, zato je bila odločna pomagati Albaniji v težnjah, da postane država. Napovedan pripor ali celo umor AO konzula v Prizrenu (Kosovo) s strani Srbije je zaostрил situacijo. AO pa ni bila zaskrbljena glede albanske južne meje z Grčijo.

Decembra je grška mornarica blokirala albansko obalo in izolirala provizorično vlado. Zato so Velike sile Grčiji priznale Janino, preostanek južne obale pa takrat ni bil rešen.

Pašić je trdil, da Srbija mora dobiti del obale in Bolgarija jim je v skladu s pogodbo ponudila pomoč. Srbi pa so upali na diplomatsko rešitev problema – pomoč Rusije, ki pa je bila nezadostna. Ambasadorji so potrdili neodvisnost Albanije z ozemljem, ki ga je hotela Srbija. Pozimi do spomladi 1913 so se Velike sile ukvarjale z Albanijo (ITA in AO na strani Albanije, RUS na strani Srbije).

2.4. Bolgarsko-grški spor

Na pogajanjih se je videlo razpoke v Balkanski zvezi. Prvi problem je nastal med Bolgari in Grki in sicer glede pristanišča Salonika. 8. novembra so mesto zasedli Grki, dan kasneje pa še Bolgari. Bolgari so nespametno odbili grško ponudbo o delitvi J Makedonije. Bolgari so

hoteli procentualno delitev (ozemlje se deli glede na procent sodelujočih vojakov posamezne države). Premirje med obe državi ni prineslo miru. Tudi v Londonu se niso mogli zediniti.

2.5. Bolgarsko-srbski spor

Ker Srbi niso dobili obale, so se preusmerili v Makedonijo, ki so jo že od nekdaj videli kot del svojega ozemlja. Ker je bila Makedonija po pogodbi iz 1912 (marec) bolgarska, je prišlo do konflikta. Še pred rešitvijo problema glede Albanije so Bolgari izvedeli za srbska dejanja v Makedoniji (zapiranje bolgarskih šol, aretacije uradnikov, trpinčenje duhovnikov). Bolgarija je računala na pomoč Rusije. Srbi pa so bili razočarani, ko so ugotovili, da se ima večina prebivalcev Makedonije za Bolgare. 13. januarja 1913 je v diplomatskem dopisu Srbija zahtevala spremembo pogodbe iz 1912 (zaradi neuspeha pri Albaniji in Jadranu, Bolgari pa so v Trakiji dobili več ozemlja kot je bilo v pogodbi). Bolgari niso imeli namena prepuščati ozemlja kot kompenzacijo za srbske neuspehe, zato se niso odzvali. Srbi so se utrdili vzdolž Adrianopola, Bolgari pa so verjeli v pomoč Rusije. Srbi so bili v Makedoniji zmagoviti in v bitki pri Vardarju niso rabili pomoči Bolgarov, bolgarske zmage v Trakiji pa so preprečile turško protiofenzivo v Makedoniji. Znotraj konflikta je bila nevarnost vojne med Srbijo in Bolgarijo.

2.6. Bolgarsko-romunski spor

Naslednje leto je Romunija zahtevala nadomestilo, ker je Bolgarija s svojimi uspehi spremenila stanje moči na Balkanskem polotoku. Romuni so hoteli zavaroavti svoj sloves o najmočnejši sili v regiji. Bolgarija je to opazila in je na predvečer vojne Romuniji ponudila dogovor (obstajala je bojazen zveze z AO in Turčijo). Vendar so se Romuni začasno izmaknili konkretnim dogovorom. Ko se je pokazala uspešnost Bolgarije proti Turkom, je Romunija hotela teritorialno kompenzacijo v SV Bolgariji. Sprva so hoteli pomembno donavsko pristanišče Silistra, kasneje so zahtevali že Dobrudžo – rodovitno ravnico. To ozemlje je Berlinsko kongres razdelil med obe državi, a sta obe hoteli celoten del. Bolgari niso hoteli odstopati ozemlja v času, ko je uspešna vojska teritorij povečevala, zato so ponudili le minimalno ozemlje. Zato so 24. 2. 1913 (vojska je aktivna pri Adrianopolu, so pod pritiskom Velikih sil, slabe razmere z zavezniki) Bolgari pristali na rešitev spora s strani ambasadorja Velikih sil na konferenci v S. Peterburgu. Bolgarija je naivno verjela v rusko zavezništvo.

Nekateri Bolgari (celo car) so verjeli, da mora Bolgarija odstopiti ozemlje. Namesto tega je vlada vse prepustila Rusom. To je bila usodna napaka, saj bi si morali zagotoviti varno severno mejo. Zato je posledično Bolgarija izgubila Makedonijo, ko se je Romunija pridružila Grčiji in Srbiji v 2. balkanski vojni.

2.7. Državni udar Mladih Turkov

23. 1. so Mladi Turki pod vodstvom Enverja Beya ponovno dobili moč v Konstantinoplu. Motivacija je bilo dejstvo, da je glavni vezir Kamil Paša hotel prepustiti Adrianopol Bolgarom. Mladi Turki so se odločili nadaljevati vojno in ubraniti Adrianopol. Kamila Pašo so prisilili k odstopu. Neuspešni vojni minister pa je bil ubit. Mahmut Shevket Paša je postal veliki vezir. Njegova naloga: obdržati Adrianopol. Nova vlada je nato v London predlagala delitev mesta in prepustila Egejske otoke. Balkanske sile so predlog odbile. Vojna (omejena na Adrianopol, Janina, Scutari, vzhod Trakije) je ponovno izbruhnila 3. februarja 1913.

2.8. Zaključek

Čas december do januar 1913 je bil čas razočaranj za Balkansko zvezo. Nobena država ni dosegla ciljev. Bolgari so obstali pred Adrianopolom, Črnogorci pred Scutarijem in Grki južno od Janine. Srbija se je pod pritiskom Velikih sil morala odreči Albaniji. V tem času je pomembna tudi izolacija Bolgarije, ki je prinesla veliko uspeha v vojno. Dva meseca premirja nista prinesla miru, saj so se boji v Scutariju in Janini nadaljevali.

3. Medvojno obdobje

Premirje v Chataldzhi (15. 4.) in vdaja Scutarija (22. 4.) sta končala 1BV. Diplomatska aktivnost med Velikimi silami in Balkansko zvezo se je okrepila. Razpad Balkanske zveze se je okrepil. Bolgari (slabi odnosi z zavezniki in Romunijo, negotovost glede Rusije) so iskali rešitev, da bi si zagotovili Makedonijo.

3.1. Konferenca ambasadorjev v St. Petersburgu

Začela se je konec maja 1913 z namenom, da razreši spor med Bolgarijo in Romunijo. Cilj je obvarovati ruske interese v Bolgariji in jih razširiti še na Romunijo. St. Peterburška vlada je iskala način, da Bukarešto odcepi od Trozveze, hkrati pa je hotela obdržati njeno zvestobo na račun Bolgarije. 8. maja je bila predstavljena rešitev spora: Silistro so dodelili Romuniji, Dobrudža pa je ostala bolgarska. S tem ni bila zadovoljna nobena od strani. Hkrati so Bolgari začeli dvomiti v zanesljivost Rusije.

3.2. Grško-srbsko zavezništvo

Med Grki in Bolgari je konflikt zaradi Salonike. Grški premier Venizelos je vztrajal, da Saloniko obdrži Grčija, ostala ozemlja pa naj ima Bolgarija. Bolgari se s tem niso strinjali in tako zamudili pomiritev z Grčijo. Do pomladi 1913 so se med državama že vneli prepiri. Začetek marca so Srbi in Grki na ulicah že proglašali zavezništvo. Bolgarski car Ferdinand je svaril sina, da je vojna z Grčijo in Srbijo neizbežna. 18. marca so Grki ubili kralja, aprila so spet izbruhnili boji med Grki in Bolgari. Medtem so Grki in Srbi v Makedoniji utrjevali politične in vojaške pozicije. Poročila o antibolgarski aktivnosti Srbov so prispela v Sofijo. V aprilu je

bolgarska vojska poročala, da so Srbi in Grki v Makedoniji na poziciji za vojno. V Sofiji je zavladelo krizno stanje.

Druga skupna točka Grkov in Srbov je bila Albanija. Nikola Pašić je izjavil, da Srbija ne bo dopustila povečanja Bolgarije in povezave z Albanijo. Rusija pa je vse skupaj le ignorirala. Bolgarija pa je nameravala rešiti konflikt z Grčijo. Ker mirne poti niso našli, so spet izbruhnili boji. Nato je premier Geshov so hoteli mirno rešitev konflikta s Srbijo. 25. 4. se je vlada odločila, da razsodi Rusija glede na pogodbo iz 1912. Rusija se je temu hotela izogniti, saj bi v vsakem primeru izgubila enega zaveznika.

5. maja 1912 so Srbi in Grki končno osnovali zvezo → meja v Makedoniji bo potekala zahodno od Vardarja, vojaška in diplomatska pomoč. 1. junija 1913 so podpisali vojaško konvencijo (Pogodba v Saloniki). Razdelili so si Makedonijo, Albanijo – sfere oblasti. Aprila so Atene in Beograd ločeno nagovorila Bukarešto. Romuni se niso hoteli obvezati, saj so iz situacije hoteli potegniti čimveč. Pozicija Rusije ni bila jasna, Romunija pa si ni smela privoščiti razjezitive močne sosede. Grki in Srbi so se dogovarjali še s Turki, a ni prišlo do nobenega dogovora. A cilji tako Romunije kot Turčije so bili jasno na njihovi strani. ČG je avtomatično za Srbe.

26. maja so Srbi ponovili zahtevo za formalno popravo pogodbe iz marca 1912. Bolgari so to zavrnil. Vedeli so, da če jim pri razsodbi pogodbe ne pomaga Rusija, bodo morali biti še eno vojno za Makedonijo.

3.3. Londonska pogodba (?)

Glavni problem Bolgarov je bil sedaj čas. Potrebovali so hitro podpisan mir v Londonu, da so lahko vojsko iz Trakije poslali v Makedonijo. Grki in Srbi so s podpisom zavlačevali, tako so mir podpisali šele 30. maja 1913. Mirovna pogodba je pomenila uraden konec vojne. Turki so izgubili ozemlja zahodno od črte Egejsko – Črno morje. Večina Egejskih otokov je pripadla Grkom. Albanija je bila priznana kot država, Velike sile so določile njene meje in vlado. Obstoje Albanije je motil Grke in Srbe, zato je bila zagotovitev kompenzacije v Makedoniji nujnejša. Ostala razdelitev je bila delo Balkanske zveze, kar je pomenilo Rusko udeležbo (zamerila bi se ali Srbiji ali Bolgariji).

Podpis pogodbe je končal vojno s Turki, zato so Bolgari lahko preselili vojake v Makedonijo.

3.4. Eksplozija

V Sofiji je pod vodstvom Daneva nastopila nova vlada, ki je bila prorуска. Ruski odnos je bil kritičen, toda kakorkoli bi car razsodil pogodbo, bi nasprotoval eni državi. V Bolgarski vojski je problem, ker si vojaki želijo domov, vendar so vodje verjeli, da je vojska zmožna premagati Grke in Srbe. Danev in Pašić sta šla v St Petersburg prisostvovati razsodbi pogodbe. Rusija se je odločila, da ne izključi obeh držav naenkrat. Bolgarija ni verjela, da jih Rusija ne bi

podprla. A preden je Danev odpotoval, je situacija eksplodirala. V noči 29-30 junij 1913 je bolgarski general v Makedoniji pozval vojsko k napadu na srbsko vojsko, ki ji je stala nasproti. Isti ukaz so dobili za napad na Grke. Vlada za ukaz naj ne bi vedela. Ko je Danev izvedel za boje jih je na vsak način hotel ustaviti. Grčija in Srbija sta v očeh Velikih sil lahko nastopili kot žrtvi bolgarske agresije in sta tako lahko pričakovali pridobitev Makedonije.

3.5. Zaključek

Do pomladi 1913 je napetost v Balkanski zvezi dosegla višek. Vojske so bile pripravljene, Romunija in Turčija pa sta čakali na možnost, da iz situacije odneseta čimveč. Bolgarija je bila politično in vojaško izolirana, vojaki so bili izmučeni, v hitri akciji pa so prišli do katastrofe. Rusiji ni uspelo regulirati odnosov na Balkanu, zato tudi ni obdržala vpliva na polotoku.

4.

4.1. Bukareški mir

Mirovne delegacije so se v Bukarešti sestale 30. julija 1913. Grki – Venizelos, Srbi – Pašić, Črna gora – premier Vukotič, Romunija – Titu Majorescu. Velike sile so poslale ambasadorje, ki niso dominirali, so pa bili vplivni. Turškim predstavnikom udeležbe niso dovolili. Bolgarijo je zastopal finančni minister Tončev. Bolgari so najprej z Romunijo uredili izgubo južne Dobrudže. Z ostalimi državami si niso mogle razdeliti Makedonije. Srbija si je vseeno prilastila večino ozemlja. Z Grčijo je Bolgarija imela nerešeno vprašanje egejskega pristanišča Kavale. Bolgari so ob izgubi Salonike hoteli obdržati vsaj eno mesto, a jim v tem niso ugodili. Črnogorci niso imeli teritorialnih vprašanj a so vseeno sodelovali pri določanju novih meja. Podpirali so srbske težnje v Makedoniji in upali na razdelitev Novega Pazarja s Srbijo. Pogodba med Srbijo in ČG, podpisana 7. 11. v Beogradu je potrdila delitev teritorija. Srečanje se je zaključilo 8. avgusta. **10. 8. so podpisali bukareški mir** → delitev Makedonije na 3 dele (Grčija, Srbija, Bolgarija). Za Grčijo in Srbijo je bila pogodba izjemen uspeh. Dobili so več ozemlja in moč Bolgarije se je zmanjšala. Srbija je postala najmočnejša država. ki je uživala tudi podporo Rusije. Tudi Romunija je pridobila ozemlje in postala razsodnik na Balkanskem polotoku.

Za Bolgarijo je bil mir katastrofa. Obdržala je precej pridobljenega ozemlja, a ne Makedonije. Kljub vojaški izčrpanosti bukareškega mira niso vzeli kot trajnega.

4.2. Pogodba v Konstantinoplu (Treaty of Constantinople ?)

Bolgari morajo sami doseči mir s Turki. Edino Rusija jim je pomagala, da bi dobili Adrianopol. Pogovori med Bolgari in Turki so se začeli 6. septembra. Bolgarija je hotela obdržati vsaj Lozengrad. Bolgari so kljub preliti krvi obdržali le SV del Trakije. Podpisali so jo

30. 9. 1913, a pogajanja so se še nadaljevala. Podpis pa ni čisto končal Balkanskih vojn. 14. 11. 1913 – pogodba v Atenah (Treaty of Athens) reši konflikt med Grki in Turki, pod vprašajem ostanejo Egejski otoki. A odnosi med Grki in Turki ostanejo slabi, vojna je ponovno izbruhnila 1922. Srbi in Turki podpišejo pogodbo v Konstantinoplu (Treaty of Constantinople) 14. 3. 1914. S tem je vojne dokončno konec.

4.3. Zaključek

Bolgari so državo uspešno obranili pred Grki in Srbi. A hkrati so na njenem ozemlju bili Turki in Romuni. Za vojno si je bila kriva sama, saj je diplomatsko slabo končala 1BV. V ostalih državah (RUS, AO) ni imela podpore. Drug problem je socialno in politično gibanje v vojski junija 1913. Naredili so tudi nekaj pomembnih vojaških napak (npr. podcenjevanje Grkov). Prekinitev komunikacije med vlado in vojsko je imela zelo slabe posledice (nasprotniki so spočiti, izgubi že tako minimalno podporo Velikih sil).

Grčija je z bukareškim mirom dobila mejo s Srbijo. Turki so pridobili nazaj mnogo ozemlja. Romuni so bili v vojni odločni, a so želje preudarno omejili le na Dobrudžo. Srbi so postali najmočnejši južnoslovanski narod. Pokazalo se je, da bi večina Makedoncev živela pod srbsko kontrolo. Dobila je tudi občudovanje Slovanov iz AO. Srbija je postala tudi edina ruska zaveznica na Balkanu.

5. Posledice in zaključki

BV so prinesle nov način bojevanja (masovno, vključuje civilno prebivalstvo). Turški imperij se je skrčil iz Evrope, nastanek Albanije. Konflikti so se reševali po Evropi še do 1945, in celo pa propadu Jugoslavije 1991.

Albanija

Albanija je prvič po 15.st. spet neodvisna. Po vojni so balkanske države želele ozemlje Albanije. V Londonu so se 29. julija na konferenci ambasadorjev dogovorili o varstvu Velikih sil. Avgusta 1913 je Albanija izdelovala infrastrukturo in trdne meje. Velike sile niso bile preveč uspešne pri določanju meja.. Severno ozemlje so zasedli Srbi, zato so Avstrijci z nemško podporo Beogradu dali ultimat, ki je zahteval evakuacijo albanskega ozemlja, kar so Srbi tokrat upoštevali.

Velike sile so 19. 12. 1913 (Protocol of Florence) potrdile albanske meje, vendar Kosovo ni bilo del nove države. Grki so vseeno zasedali jug, srbska vojska pa je postopala na severu. Čeprav so grki sprejeli meje, so se še naprej bojevali. Albanija je sprejela vlado, ki so jo določile Velike sile – nemški princ William of Wied jo je vodil, a ni bil sposoben nalogi. Navsezadnje je prišlo do WW1. Wied je Albanijo zapustil 3. 9. 1914. kmalu po začetku WW1 so Srbi, Grki in Črnogorci v Albanijo poslali vojsko. Njim so sledili avstrijski, italijanski in

francoski vojaki. Šele konec vojne je Albanija postala polnopravna članica mednarodne skupnosti.

Članek 3

(McCarthy, Justin. Death and Exile: The Ethnic Cleansing of Ottoman Muslims 1821-1922. Princeton, 1995. Str.: 135-177. Nekatere interpretacije so sicer sporne, vendar je delo soliden vir statističnih podatkov.)

Balkanske vojne

Pred vojno je bilo večinsko prebivalstvo muslimansko, čeprav je bilo prebivalstvo etnično in versko mešano. Do 1911 je veliko muslimanov odšlo na ostala turška ozemlja. V balkanskih vojnah se je šlo za to, kdo ima močnejše orožje in ne za to, katere narodnosti je več.

Pogodba iz 1912 je odločila o usodi Turčije: Bolgarija, Srbija, Črna gora in Grčija bodo evropski del imperija razkosale. 8. 10. 1912 je Črna gora napovedala vojno in napadla, sledile so ostale države. Imperije je bil v vojni z Italijo in Libijo, ni mogel koristiti morja, zato je bil hitro poražen. Edino ozemlje, ki jim je ostalo kmalu po začetku vojne, so bila mesta Scutari (ČG), Janina (GR) in Adrianopol (BOL). Do aprila 1913 so tudi ta mesta padla. Le razkroj v zvezi in 2BV je Turkom omogočila ohraniti vsaj nekaj ozemlja.

1. Vojne in balkanski muslimani

Vojna, umori, posilstva, ropanja so muslimane pregnali v preostanek imperija. Zato se je muslimansko prebivalstvo zmanjšalo in nastale so večinsko krščanske države. Podobnost z rusko-turško vojno v tem pogledu. V tej vojni je Rusija želela Bolgarijo brez muslimanov, ki bi ji bila branilec interesov. V 1BV pa so različne države želele očistiti Balkan muslimanov, a niso bile dobro organizirane in sposobne skupne akcije. Muslimane so večinoma izganjale na drugo krščansko državo in nazaj. Zato je bila smrtnost muslimanov večja. Prizadela jih je tudi hitrost osvajanja, zato so morali bežati po že osvojenem ozemlju. Turke so med rusko-turško mučili Kozaki skupaj z bolgarskimi kmeti in uporniki. Zdaj so bili to gverilci – komitajis (Bolgari, Srbi, redko Grki). Njihova naloga je bila napadati vasi in poskrbeti za nadoblast njihove etnične skupine. Ni jasno, koliko ukazov je dala vlada, a njihovega delovanja ni preprečevala.

UMOR

V primerjavi z rusko-turško vojno 1877-87 je bil masaker manj organiziran, a nič manj smrten. Med balkanskima vojnama je potekala "rasna vojna". Ni jasno, ali so komitaji skupine bile del načrta, saj niso gledale na politično korist pobojev.

V pobojih so sodelovale vse krščanske zaveznice, pobijali so cele vasi. Vzroki za smrti so bili tudi stradanje in bolezni – rezultat ropanj in begunstva. Posebej slabo so ravnali s turškimi oficirji in vojaki, ki so se predali, morda zato, ker so se oni bojevali proti kristjanom, bili so simbol turške oblasti (isto vodje mest in vasi).

Poročila o pobojih so redka, glavni vir so opazovalci iz zahoda. Večina jih omenja le nekoč cvetoče vasi, ki so sedaj prazne, oropane in požgane. Boljši opisi usod prebivalcev so v mestih na balkanskem delu imperija – vojaki so pobiti, vasi so oropane, prebivalci pobiti, cela okolica je uničena, mošeje so bombardirane in požgane.

Adrianopol: Med obkolitvijo so Bolgari mesto bombardirali, največja nevarnost je bilo stradanje. Okoli 20 000 beguncev je pribežalo v mesto. Stavbe so bile uničene, cele stavbe pa so varovale dvakrat več ljudi. Cena sladkorja in soli je skokovito narasla, isto ostala živila, vendar proti koncu obkoljevanja cene niso bile več važne, ker ni bilo hrane. Adrianopol se je vdal 26. 3. 1912 in zmagoviti Bolgari so mesto tri dni neprenehoma ropali. Glavne tarče so hiše in trgovine Turkov. Pri ropanji so sodelovali tudi lokalno prebivalci (Grki), medtem ko so bolgarski oficirji celo hoteli končati ropanje. Plenjenju so dodali še posilstva in umore, čeprav je bilo umorov v Adrianopolu manj kot drugod. Ujetniki v mestu so neoboroženi, brez hrane in zavetja. Po zavzetju so jih pobili (pustili so jih zunaj mesta, da umrejo od lakote). Nekateri so poskusili pobegniti, toda gorje če so jih ujeli (ali dobili tiste, ki so jih skrivali). Razširila se je kolera. Do aprila 1913 je bila živa le še polovica ujetnikov.

Cavalla: je majhno pristaniško mesto v južni Makedoniji. Med 1BV se je napolnilo s turškimi begunci in je bilo prenapolnjeno, ko so prišle bolgarske sile. Prvi so prišli komitaji, ki so mesto oropali, nato so se jim pridružili še vojaki. Skupaj so mučili in pobijali Turke. Okoli 7000 beguncev je bilo ubitih. To dogajanje je dokaz, da je vlada sodelovala, saj ni izdala ukaza za ustavitev pomorov.

Strumnitsa: leži v severnocentralni Makedoniji, ozemlje so si želeli tako Srbi kot Bolgari. Najprej so ga okupirali Bolgari, nato še Srbi. Za muslimane je bila srbska okupacija bolj usodna. Nobene obrambe ni bilo, mesto je (locirano blizu srbskih, bolgarskih in grških sil) takoj kapituliralo. Bolgare so kmalu zamenjali Srbi, v dveh tednih so pobili več kot 500 Turkov, še 150 pa v okolici, te so ubile skupine, ki naj bi varovale območje.

Serres: je mesto v S Makedoniji. Tu so se muslimani mirno vdali Bolgarom. Redna vojska ni preprečila ropanja in pomorov, ubitih je bilo od 600 – 5 000 ljudi. Mesto pa se je razlikovalo v tem, da je imelo grškega metropolita, ki je bil pogumen in pošten. Mesto je prizadela tudi bolezen (typhoid fever) in lakota. Umrlo je približno 1700 – 2000 ljudi.

Dedeağaç: tudi tu so se mirno predali bolgarskim komitajem. Okoli 3000 prebivalcev in beguncev je bilo ubitih. Hiše in mošeje so uničevali s pomočjo dinamita. Grški škof je skušal obvarovati čimveč muslimanov, medtem ko so se grški civilisti pridruževali Bolgarom v ropanju.

ROPANJE IN UNIČEVANJE

Glavni namen morilcev je bil deturkifikacija Balkana. Navdahnjene z nacionalizmom in z željo prevzeti muslimansko ozemlje in lastnino so krščanske države vodile politiko, ki bi zagotovila, da se muslimani ne bi več vrnili. Najbolj učinkovito je bilo uničevanje prebivališč in kraja živine in hrane. Uničevanje so izvajali tako komitaji kot redna vojska. Celu sredi osvajanja si je krščanska vojska vzela čas za uničevanje muslimanskih vasi, vendar so to večinoma izvajali neredni vojaki.

Albanija: Črnogorski vojaki, ki so vdrli v Albanijo so uničili tako katoliške kot muslimanske vasi. Tudi Srbi so zasedali ozemlje. Vojska ni pustila preživelim ničesar, mnogo je bilo beguncev, ki so umirali od lakote. Če so se že vrnili domov, niso imeli hiš, hrane, semen za posaditi.

Podatki so zaradi odmaknjenosti Albanije revni. Dokazi pravijo, da so grški osvajalci z Albanci ravnali bolj humano kot Srbi in Črnogorci. A tudi Grki so ropali in požigali vasi, preganjali prebivalce. V Albaniji so potekali tudi masovni poboji.

Evropska komisijska kontrola/komite (? European Commission of Control), ki je prispela v Albanijo, da bi nadzorovala nastanek države je zbrala podatke o posledicah vojne na albanske muslimane. Le v vzhodnih predelih je bilo ubitih 2044 ljudi, požganih 2800 hiš in 25000 živali odpeljanih.

Manastir: provinca Manastir je primer uničenja muslimanskih vasi na Balkanu. Tu so bili muslimani nad 40% prebivalstva in so največja verska skupina. A vseeno je bila večina muslimanov pobita ali prisiljena k begu, ko so vdrli Srbi in Bolgari. Muslimanski begunci niso imeli nikamor za iti. Pomoč zanje je bila omejena in ni bilo možnosti, da bi živeli v svojih vaseh, ki so bile neprimerne za bivanje. Za srbsko vlado bi bil velik strošek oskrbeti jih s semeni in živalmi, da bi lahko ponovno kmetovali. Take pomoči ni bilo, so pa Srbi še vedno pobirali davke.

Težko je trditi, da so Srbi imeli načrt za uničenje vasi in domov. Sovraštvo in pohlep sta bila najbrž dovolj velika motivacija. Muslimani so bili pregnani v Albanijo ali k Egejskemu morju. Srbska redna vojska in komitaji so uničevali mesta in vasi v S Makedoniji in Albaniji. Bogate Muslimane so oropali velikih vsot, revnim kmetom so pokradli semena, živali in vse ostalo. Preživeli so bili begunci ali pa so v vaseh stradali do smrti.

V vaseh, ki so jih zavzeli Srbi, je bil način orožja tudi pobiranje davkov, edini izhod je bila emigracija.

Bolgarsko zavzetje: ko so Bolgari zasedli Cavallo, so ukazali, naj se kmetje vrnejo na ozemlja. Če bi ostali v mestu, bi jih pretepli. Kmetje so se vrnili v gorate predele, kjer so našli požgane vasi. Tuje agencije pomoči so jim hotele pomagati, a jim Bolgari niso dovolili. Bolgari so uničili celo regijo turških vasi, tako v Makedoniji kot v Trakiji.

Mesta: so bila tudi oropana, ni pa bilo toliko uničenja. Oblasti so dopustile ropanje muslimanov, požigali so turške in ciganske predele. Premična lastnina je bila odnesena v Grčijo. Ropanje je bilo redni spremljevalec osvajanja. Rezultat je bilo stradanje. Če so kmetje preživeli zimo, niso imeli semen, da bi kaj posadili ali pa živali, da bi zemljo obdelali.

PRISILJENA SPREOBRNITEV V KRŠČANSTVO

Med Balkanskima vojnama so Bolgari izvajali politiko spreobračanja v bolgarsko ortodoksno cerkev. Za grško ortodoksno cerkev je to pomenilo prevajanje grške v bolgarsko in sprememba pri lojalnosti – grškemu oz. bolgarskemu škofu. Podobno je bilo spreobračanju iz bolgarskega krščanstva v grško ortodoksijo na ozemljih, ki so jih zavzeli Grki in Srbi. V vseh osvojenih ozemljih so kristjani izgubili svojo cerkev in včasih tudi življenje. V splošnem je bila spreobrnitev lahka in brez prelivanja krvi. Razlik med grško in bolgarsko ortodoksijo so bile majhne, problem je bil ta, da je posameznik z novo cerkvijo prevzel tudi novo etnično in nacionalno identiteto. Za muslimane je bil proces spreobrnjena težja, saj so zavrgli svoj izvor, navade, etnično identiteto, družino in vero. Za vernega muslimana je bilo sprejetje baptizma večno prekletstvo. Zato je bilo to spreobrnjenje stvar prisile, kateri so se muslimani na vsak način hoteli izogniti. Veliko so bežali.

Bolgari so hoteli spreobrniti kar čimveč turških muslimanov. S puškami so jih zbrali v cerkev in jih krstili, silili so jih jesti svinjino, morali so se drugače oblačiti. Na dolgi rok to spreobračanje ni rodilo sadov – so se vrnil nazaj k islamu.

TRPLJENJE KRISTJANOV

Tudi Bolgari, Grki in ostali so bili žrtve. Večina krutosti je bila v 2BV, ko so se bivše krščanske zaveznice spopadle med sabo. Bolgari so pobijali Grke, Grki pa prav tako Bolgare na spornih ozemljih. Bolgari in Srbi so napadali civilno prebivalstvo nasprotnikov, etnično sovraštvo ni bilo naperjeno le proti Turkom. Podatki o krutostih so bolj pogosti, ker so bili opazovalci iz zahoda bolj šokirani nad ubijanjem kristjanov med sabo.

Muslimanskih obračunov s kristjani je bilo malo. Ni znano, da bi jih pobijali med 1BV, je pa bilo več krutosti s strani muslimanov v 2BV. V vzhodni Trakiji so kristjane (sploh Bolgare) obravnavali tako, kot so slednji prej muslimane. V povračilo so uničevali hiše, vasi, kristjane so posiljevali in pobijali. Veliko bolgarskih in grških beguncev je bežalo iz V Trakije (okoli 20 000 Grkov in 50 000 Bolgarov). Bolgari so imeli slabšo usodo. Grki, ki so bežali, so se lahko naselili v grški Makedoniji. Ker je Grčija zmagala, je imela dovolj posesti muslimanov in Bolgarov. Bolgarija pa je izgubila, pridobljena ozemlja so bila majhna in gorata in bolgarski begunci so morali med sabo tekrovati za ozemlja. Vlada je registrirala več kot 100 000 beguncev, ki so prišli v Bolgarijo.

MUSLIMANSKI BEGUNCI

Med 1BV so muslimani bežali v Albanijo, Salonico in Adrianopol. Zaradi revnosti Albanije jih je tja pribežalo razmeroma malo in še ti so večinoma pomrli zaradi slabih pogojev. Iz Albanije so bežali v Manastir. Kot kaže so se begunci najbolj bali Črnogorcev, ki so požgali prav vse vasi, pa tudi če se niso upirale.

Begunci v Salonici so bili bolj uspešni kot tisti v Albaniji. Postala je pribežališče beguncev iz Kosova, Manastira in Selanika. V Salonici ni bilo organizirane pomoči, mnogo jih je umrlo zaradi bolezni in stradanja, a vseeno so jih nekaj prepeljali v Anatolijo. Takoj po vojni je grška vlada organizirala prevoz preostalih beguncev na turška ozemlja.

Begunci južno od bolgarske meje so bežali v Cavallo. Nekaj so jih potem odpeljali s čolni, kasneje so jih prepeljali v Istanbul ali Izmir. Begunce so med begom napadali po poti. Pogosto so imeli malo časa, da so prišli na varno ozemlje, preden se je turška vojska predala. Če jih ni napadla vojska, so jih komijati. Pomemben morilec je bila tudi bolezen, pojavila se je tudi kolera. Turčija in zahodne države so hotele pomagati žrtvam, a hitrost turškega poraza je povzročila težave v organiziranju pomoči.

Prenehanje bojev za begunce ni pomenilo varnosti. Razpeti so bili med emigracijo v tujo, a muslimansko deželo in med čakanjem na možnost vrnitve v domovino, sedaj pod krščanstvom. Mnogo jih je izbralo slednje, saj so se hoteli vrniti na družinsko zemljo in niso hoteli biti več begunci. Pogosto tudi niso imeli druge možnosti kot vrniti se domov – ukaz, naj se vrnejo.

Ne vsi begunci so bežali med vojno. Nekateri so uspeli preživeti uničevanje s strani Bolgarov in Grkov (ozemlje Strumnitse, Melnika). Preden so ozemlje od Grkov prevzeli Bolgari, so Grki poskrbeli, da so vsi muslimani zapustili ozemlje. Potem so požgali njihove hiše, grške begunce pa naselili na svojih ozemljih.

Čeprav je težko verjeti, je res večina muslimanov med 1BV ostalo na svojih ozemljih ali pa so se kmalu vrnili nazaj.

Bolgarija in Turčija sta podpisali konvencijo (oktober 1913) o izmenjavi traških (Trakija) Bolgarov in bolgarskih Turkov. V istem času sta si prebivalce izmenjevali tudi Grčija in Turčija (za Grke iz Trakije in Anatolije). Vseh beguncev do leta 1920 je bilo okoli 400 000.

2. Sprememba populacije na Balkanu

Do koca 1913 so muslimani postali manjšina na Balkanu (prej so bili večina). Prevlada Grkov je bila pa zgolj lokalna (zahodni del ozemlja, ki so ga osvojili Grki). Tudi večina bolgarskih osvojitvev je bilo prej večinsko muslimanskih, isto pri Srbiji. Taka statistika se je končala z balkanskima vojnama. Okoli 1920 se je na istem ozemlju populacija kristjanov podvojila, populacija muslimanov se je močno zmanjšala (62% muslimanov je zapustilo območje). 27% muslimanov iz zasedenih ozemelj je umrlo.

Članek 4

(Štular, Jaka. Balkanski vojni 1912-1913. V Stoletje svetovnih vojn. Ljubljana, 1981. Str. 22-32.)

Balkanski vojni 1912-1913

Politične posledice balkanskih vojn: poraženki sta Turčija in AO. Ločiti je treba med pravičnimi vojnami za osvoboditev sonarodnjakov izpod jarma propadajočega turškega cesarstva in vojnami, ki so se sprevergle v spopade "malih imperializmov" srbskega, bolgarskega ali grškega in tudi albanskega.

1. Vzroki in zavezništva

V sanstefanskem miru (pogodba v San Stefanu, konec rusko-turške vojne 1878) je cilj Rusije Velika Bolgarija. v istem miru je mednarodno priznana Črna gora, povečala se je Srbija, neodvisna je Romunija, Bolgarija pa naj bi se povečala in postala kneževina (tu je tudi Makedonija). Avstrija je dobila nalogo zagotoviti mir v BiH in je ozemlje še isto leto zasedla. Rusija si je hotela zagotoviti dostop v Sredozemlje (zato se sprla Srbe in Bolgare), AO pa se je hotela vrniti med ČG in Srbijo in slednji preprečiti dostop do morja. Z vladavino v BiH je zavrla združevanje in sprla Srbe in Hrvate.

Berlinski kongres (1878) je prekrizal ruske načrte glede Velike Bolgarije – ustanovljena je kneževina Bolgarija, avtonomna Vzhodna Rumelija pod Turki, Makedonija in Trakija ter Albanija, Kosovo in Metohija so turške. Srbija se je povezala z Avstrijo in dobila ozemlja, ki jih je želela Bolgarija, ČG je dobila del jadranske obale. → Gre za delitev vpliva med velikimi silami in ustvarjanje majhnih, odvisnih držav. Rusija se je zblíževala s Francijo, Avstrija pa z nemškimi cesarstvom. Balkanske države so se začele krepiti in želijo se osamosvojiti, pa tudi razdeliti ozemlje. Zato do sporazuma ni prišlo. Pogoji za zavezništvo je prinesla šele mladoturška revolucija 1908, ki je na Balkan prinesla velikoturško nacionalistično in centralistično politiko. Najnevarnejša za koristi balkanskih držav je bila AO, ki je hotela prodreti do Soluna. Pod vplivom nove politike so se zblížale balkanske države. Zvezo je podpirala Rusija, ki je hotela preprečiti nemško-avstrijski prodor.

2. Balkanska zveza

Uresničevati se je začela jeseni 1911, najtežje sta se glede Makedonije zedinili Srbija in Bolgarija. Vsa zavzeta ozemlja bodo "kondomniji", razdeljena bodo najkasneje 3 mesece po premirju. Med razdeljenim ozemljem Makedonije (V od Rodopov in reke Strume do Bolgarija, S od Šar planine pa Srbija) je bila nevtralna cona. Srbija se je zavezala, da ne bo zahtevala nič čez določeno črto. Nevtralno cono bo razdelil ruski car. Za želje in pravice Makedoncev jih ni skrbelo. Problem je tudi z Grki in Bolgari za ozemlje Egejske Makedonije, sporazum so sklenili maja 1912, o delitvi ozemlja pa niso govorili. Četrta zaveznica je bila

ČG, ki je voj. sporazum sklenila julija oz. septembra 1912. Javen del pogodb je bil obramben, tajen del pa je napadalen. Tu sta se Srbija in Bolgarija razhajali glede najpomembnejšega bojevališča. 28. 10. 1912 je bila sklenjena tudi vojaška konvencija. Srbski načrt je, da je navečji udarec Turkom vardarsko bojišče, pomagala bi ena bolgarska divizija. Pomembna je grška mornarica. Velike sile so šele poleti 1912 opazile dogajanje in so takoj posredovale, ker so se bale vojne med sabo.

Poleti 1912 so se mladoturškemu režimu uprli Albanci in zasedli Skopje, Peć, Djakovico in Prizren. Proti vojni je tudi Rusija, Italija pa je v vojni s Turčijo. 21. septembra 1912 sta bolgarski (Stojan Danev) in srbski premier (Nikola Pašić) sklenila začeti vojno. 8. oktobra so napadli Črnogorci.

3. Prva vojna

Moški so se kar sami prijavljali v vojno, veliko je navdušenje. Mobilizacija je bila posledično zelo hitra.

Srbska armada je šteja 356 000 mož, oprema je bila sodobna, dobro sta urejeni preskrba in saniteta, primanjkovalo je edino težkega topništva, obleke, šotorskih kril in odej. Formalni poveljnik je kralj Peter I. Karađorđević, dejanski pa general Radomil Putnik. Vojska je razdeljena v 3 armade. Prva armada gre v smeri Vranje-Kumanovo-Ovče → potolče turško vardarsko armado. Druga armada (zavezniška, Srbi in Bolgari) v smeri Kriva Palanka-Kratovo-Ovče udari v desni bok Turkov. Tretja armada je šla proti Kosovu v levi bok Turkov. Ibarska vojska je varovala desni bok srbske vojske, Javorska brigada pa vdira v Sandžak. *Črnogorska vojska* ima glavno vlogo zavzeti Skader. En del je moral varovati mejo proti Avstriji in po možnosti vdreti v Sandžak. Šteje 35 000 ljudi, vrhovni poveljnik je kralj Nikola I. Petrović.

Bolgarska vojska (vrh. poveljnik je kralj Ferdinand Koburški, pomočnik je general Savov) je štela 249 000 mož, to so 3 armade in Rodopski odred, kimora presekat železnico iz Soluna do Dedeagača.

Vse tri vojske so bile skoncentrirane skupaj, da bi razbile turško Vzhodno armado, zavzamejo Odrin (=Edirne=Adrianopolis) in porinejo Turke proti Bosporju in Carigradu.

Grki (prestolonaslednik Konstantin, general Danglis) je napadala Solun in Janino. Mornarica (3 bojne ladje, 1 oklepna križarka, 14 rušilcev, 6 torpedovk, 1 podmornica, okrog 100 parnikov).

4. Nasprotnik

Turška mobilizacija je trajala en mesec, morali pa so odpustiti 120 izurjenih vojakov, ki jih zaradi grške blokade niso mogli prepeljati v Evropo, Albanci niso hoteli daleč od doma, kristjani pa so se slabo odzivali mobilizaciji. Oborožitev je bila sodobnejša, je pa

poveljniški kader slabše izobražen. Turška mornarica je bila tudi pomembna sila, a slabša kot grška.

5. Hitra zmaga

Črnogorski napad na Skader ni uspel, a mesto je bilo obkoljeno. 17. oktobra sta Srbija in Bolgarija napovedali vojno, dan kasneje še Grčija. Turki so se odločili za napad, sploh na vardarski fronti, čeprav niso bili sposobni. Bolgari so v Trakiji 22. in 23. 10. potolkli Vzhodno turško armado pri Lozengradu, 29. – 31. 10. pa še pri Lüleburgazu in jih potisnili pred Carigrad. Tja se je vlila množica beguncev a Turki so po nemškem vzoru bili dobri branilci. Tudi Adrianopla Bolgari niso zavzeli, šele 26. 3. 1913 se je vdal. Podobno so v Makedoniji Srbi dosegli odločilno zmago pri Kumanovem (23. in 24. 10.) a niso vedeli, da so že razbili jedro turške Vardarske armade. Še 26. 10., ko so zasedli neobranjeno Skopje, niso razmeli dogajanja. Turška armada si je opomogla, a 18. 11. so zasedli še Resen, Ohrid, Debar in Elbasan ter Metohijo in Kosovo. Srbi so hoteli doseči še izhod na Jadran. Cilj je bil ob hudih izgubah dosežen. Velike sile so zaradi pritiska AO delovale proti srbskemu prodoru. Razglasile so neodvisno Albanijo. Srbija je vodila politiko ekspanzije na račun Albanije in Makedonije, čemur so morale slediti posledice. Med Bolgari in Grki se je začela tekma za Solun, zmagali so Grki, ki so dan prej vkorakali v mesto. Ostanke turške Vardarske armade so se umikali v Albanijo. V začetku decembra so Grki zasedli še Severni Epir in zasedli Korčo. V Egejski Makedoniji so Grki in Bolgari takoj začeli organizirati svoje oblasti. Janina je bila obkoljena, egejska flota je začela z blokado Dardanel.

6. Medigra

4. 10. je začelo veljati premirje, ki so ga predlagali Turki. Čete so ostale na mestih. 13. decembra so se na konferenci veleposlanikov v Londonu začela mirovna pogajanja. Zavezniki so zahtevali ozemlje od črte Rodosto-Midiye ter egejske otoke in Kreto. 4. 12. so velike sile ustanovile Albanijo, ki je za AO in Ita bila področje vpliva. Turška vlada je 22. 1. 1913 sprejela zahteve, toda uprli so se mladoturki (niso hoteli dati egejskih otokov in Adrianopola), zato so 29. 1. prekinili premirje.

Sredi januarja je bila bitka med Grki in Turki → neodločen izid, Turki se umaknejo v Marmarsko morje.

Zdaj je glavno zavzetje Adrianopola (Odrina). Srbija je na pomoč Bolgarom poslala 2. armado. V Trakiji je na bojiščih izbruhnila kolera in tifus. Februarja so udarili Turki, da bi sprostili Odrin. 4. 3. je padla Janina, 23. 4. Skader. Turčija je 30. maja v Londonu morala podpisati mirovno pogodbo – priznala mejo in Albanijo. Velike sile so zaveznikom prepustile razdeljevanje ozemlja. Srbi pa so se morali umakniti iz Jadrana in Črnogorci iz Skadra. Jabolko spora je ozemlje → Srbi in Bolgari se pripravljajo okoli Makedonije. Srbi so zasedli

Prilep, Kičevo in Ohrid, češ da se Bolgarija ni držala vojaške konvencije. Grki so se s Turki pogajali za dokončen mir, hoteli so podporo pri prilastitvi Soluna. Nastane KRIZA → notranji spori v Bolgariji, Romunija je zahtevala del Dobrudže. Rusija je ponudila arbitražo (po dogovoru iz 1912), Bolgari so hoteli odločitev v svojo korist, vendar Rusija tega ni mogla izpeljati.

7. Druga vojna in epilog

Na meji Srbija: Bolgarija je nastala fronta. Bolgari so se odločili za napad Srbije, ki pa je 1. 6. z Grki sklenila pogodbo o prijateljstvu in obrambi. S to pogodbo so rešili mejna vprašanja v Makedoniji, Srbija je za 50let dobila prosto cono v Solunu. Romunija v zvezo ni stopila, je pa bila pripravljen pomagati. Črna gora se je pridružila Srbiji.

28. 6. so bolgarske sile dobile povelje, naj naslednjo noč ob reki Bregalnici napadejo Srbe, 2. armada pa naj napade Grke in zasede Solun. Glavi cilj Bolgarov so Pirot, Niš in Skopje. Bolgari so računali z naglo zmago. Odločitev kralja Ferdinanda je bila usodna. Srbi so 30. 6. – 7. 7. odbili napad in prešli v protinapad. Tudi napad na Grke ni uspel, saj so jih Grki potisnili iz Makedonije. 10. 7. je posredovala še Romunija in brez bojov prodrla skoraj do Sofije. Premirje so prekršili še Turki in 22. 7. zasedli Odrin (Adrianopol).

8. Scenarij za novo vojno

Bolgarija je morala prositi za premirje. 10. avgusta 1913 je bil v Bukarešti podpisan mir → Bolgarija se je odpovedala spornim ozemljem v korist Srbije in Grčije. Dobila je del egejske obale. Odrin je ostal turški. Grčija se je razširila na sever in dobila otoke (Kreto!). Srbija je dobila Kosovo in Vardarsko Makedonijo, Sandžak si je razdelila s ČG, ki je dobila Metohijo s Pećjo.

Bolgarija se je povezala z Avstrijo in Nemčijo, Turčija je ostala evropska sila le poimenu. Razočarana je bila Avstrija, ki si je želela vključitve Srbije v monarhijo. Fronte za WW1 so bile potegnjene. 1. BV je bila osvobodilna, 2. BV pa osvajalna. Slednja je bila tragedija za Srbijo in Bolgarijo.

Balkanski vojni sta bili prva velika bitka prve svetovne vojne, posledice razdora med zaveznicami v 1. balkanski zvezi (ni bila namreč zadnja) pa čutimo še danes.

Izgube v vojnah: 31 000 Srbov, 66 000 Bolgarov, 10 000 Črnogorcev, 30 000 Grkov, 150 000 Turkov. V obeh vojnah je bilo leto dni skoraj 1 mio vojakov. Pokrajina je bila opustošena. Političnopaje propadla balkanska zveza, ki bi lahko bila varuh miru na Balkanu.